

خدمات ایران به پناهجویان افغانستانی

و بازتاب رسانه‌ای آن

دکتر رضا موسی‌زاده، بهنام خسروی^۲

چکیده

با توجه به اهمیت افغانستان، کشورهای مختلف سعی در افزایش نفوذ در این کشور و بزرگنمایی کمک‌های خود به مردم افغانستان دارند. ایران به عنوان همسایه افغانستان، به طور گسترده با مسئله مهاجرت افغان‌ها روبرو بوده و در چهار دهه گذشته، به دلیل رویکرد امت‌محوری، نگاه انسان‌دوستانه و اشتراکات فرهنگی، زبانی و دینی، میزبان بیش از سه میلیون پناهجوی افغانستانی بوده است. ایران در این سال‌ها، خدمات گسترده‌ای را در زمینه‌هایی مانند آموزشی، اجتماعی، بهداشتی، فرهنگی و عمرانی برای کاهش آلام و رنج‌های مهاجران افغانستان ارائه داده است. رقبای منطقه‌ای و دشمنان فرامنطقه‌ای ایران، با برجسته‌سازی محدود کمبودهای زیستی مهاجران در این کشور، آن را سیاست رسمی تهران جلوه می‌دهند. رسانه‌های وابسته به کشورهای غربی مانند بی.بی.سی، برخی از احزاب، شبکه‌های تلویزیونی و سایت‌های خبری افغانستانی که به رقبا وابسته هستند، هجمه گسترده‌ای علیه ایران و کوچک‌نمایی خدمات بی‌نظیر آن به مهاجران و دولت افغانستان را در دستور کار قرار داده‌اند. مقاله حاضر ضمن تبیین ابعاد و روند کمک‌های ایران به پناهجویان افغان، تلاش کرده است ایده‌هایی نیز برای برنامه‌سازی رسانه‌های برون‌مرزی در این خصوص، ارائه دهد. یافته‌ها حکایت از آن دارند که با وجود حجم گسترده کمک‌های ایران، به دلیل غفلت از دیپلماسی عمومی و پیوست رسانه‌ای، خدمات ایران بازتابی متوازن و صحیح در رسانه‌ها نداشته است.

کلید واژه‌ها: افغانستان، ایران، پناهجویان افغانستانی، خدمات، بازتاب رسانه‌ای.

^۱. نویسنده مسئول: دانشیار حقوق بین‌الملل دانشکده روابط بین‌الملل وزارت امور خارجه، تهران، ایران.

Email: moosazadeh8@gmail.com

^۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد دیپلماسی و سازمان‌های بین‌المللی: تهران، ایران.

Email: kh_behnam_69@yahoo.com

مقدمه

علی‌رغم خدمات دیرباز و گسترده ایران به مهاجرین افغان (از زمان پیروزی انقلاب اسلامی) و حضور طولانی مدت چند میلیون مهاجر در ایران، سازمان‌های بین‌المللی با تأخیر چندساله و در سطحی اندک، کمک‌های خود را به پناهندگان ساکن ایران آغاز کردند. یکی از علل این تأخیر و محدودیت در اختصاص کمک‌ها، تبلیغات جهت‌دار رسانه‌های غربی بود که ذهنیت تصمیم‌گیرندگان این سازمان‌ها را به پیش‌فرض‌های منفی آن‌ها می‌آلود (فیاضی، ۱۳۸۱: ۳). ایران به دلیل اعتقادات بشردوستانه و با توجه به تعالیم اسلامی، عملاً نمی‌توانست مرزهای خود را مانند ترکیه و هندوستان در مقابل هجوم میلیون‌ها پناهنده که قسمت اعظم آن‌ها زنان و کودکان بی‌پناه و آواره بودند، ببندد (انتظاری، ۱۳۸۹: ۵) و علی‌رغم تحمل هزینه‌های سنگین مادی و معنوی، برای حدود ۴ دهه، میزبان مهاجران افغان بوده است؛ به همین دلیل، ایران یکی از مهم‌ترین کشورهای است که مهاجران افغان در آن حضور یافته، تشکیل زندگی داده و وارد بازار کار شده‌اند. جمهوری اسلامی ایران، برخلاف اکثر کشورهای جهان، اجازه ورود چند میلیون مهاجر افغان به خاک خود و اقامت آن‌ها در داخل شهرها را صادر کرد. جمهوری اسلامی ایران علی‌رغم مشکلات و کمبود منابع مالی دوران جنگ تحمیلی، با افغان‌ها مانند شهروندان خود برخورد نمود و اجازه داد مهاجران از یارانه‌های سنگین دولتی استفاده کنند و از همه مهم‌تر، همه این خدمات در حالی ارائه شد که ایران درگیر جنگی هشت‌ساله و پرهزینه بود و پس از پایان جنگ نیز برای سازندگی نیازی جدی به صرفه‌جویی داشت.

علی‌رغم کمک‌های گسترده ایران به مهاجران افغان و دولت افغانستان، رسانه‌های معاند و بیگانه با شعارهایی نظیر دخالت ایران در امور داخلی افغانستان و تبدیل این کشور به میدان جنگ با آمریکا، در خصوص کمک‌های ایران سیاه‌نمایی می‌کنند. آن‌ها با برجسته‌سازی کمبودهای پناهجویان و برخی رخدادهای تلخ (که نه فقط برای مهاجرین بلکه برای شهروندان ایران نیز سابقه داشته است)، سیاست رسمی دولت ایران را سرکوب

مهاجرین، عدم توجه به نیازهای آن‌ها، اذیت و آزار سیستماتیک پناهجویان و در نهایت اخراج مهاجرین افغانستانی از ایران توصیف می‌کنند. برخی افراد صاحب نفوذ، احزاب و رسانه‌های مختلف افغانستانی نیز که از طریق دشمنان ایران، تامین مالی می‌شوند با سازماندهی تجمعات علیه ایران به بهانه سرکوب مهاجرین و عدم توجه به بهداشت، امنیت، معیشت، اشتغال و تحصیل آن‌ها، جو بسیار منفی علیه تهران در افغانستان ایجاد کرده‌اند.

از سوی دیگر، متأسفانه با توجه به «غرب آسیا زدگی» و «محوریت یافتن پرونده هسته‌ای ایران» در رسانه‌های مختلف ایرانی، نوعی غفلت از حوزه شبه قاره و شرق کشور به طور عام، و افغانستان به طور خاص در دیپلماسی عمومی و رسانه‌ای مشاهده می‌شود. همین امر، سبب گسترش نفوذ و پُر بسامد شدن صدای رسانه‌های بیگانه‌ای شده است که خواستار دشمنی بین ایران و افغانستان هستند. لذا برای مقابله با این تبلیغات منفی، ضرورت دارد ابعاد گسترده کمک‌های ایران به مردم و مهاجران افغان در رسانه‌های برون‌مرزی تبیین شود. مقاله حاضر در پی پاسخ پرسش‌های زیر است:

- آمار مهاجران افغان در ایران به چه میزان است؟
- رویکرد دستگاه‌های مختلف دولتی و رسانه‌های ایرانی، به مهاجران افغان چگونه است؟
- ابعاد مختلف خدمات ایران به مهاجران افغانستانی در زمینه‌های معیشتی، آموزشی، فرهنگی، دینی، تقنینی، بهداشتی و عمرانی چگونه بوده است؟
- واکنش رسانه‌ها و احزاب افغانستانی به خدماتی که دولت ایران به مهاجران و دولت افغانستان ارائه کرده، چگونه است؟

۱. تعداد مهاجران افغان در ایران

طبق آمارهای سازمان ملل، ایران در سال ۲۰۱۵م، از لحاظ جمعیت پناجویان، چهارمین کشور «پناهنده‌پذیر» جهان بوده است. در زمان حاکمیت رژیم صدام بر عراق و در پی

سیاست‌های خصمانه حزب بعث این کشور، عراقیان ایرانی‌الاصل، عرب و کرد به ایران رانده شدند. از سوی دیگر و در شرق ایران، در افغانستان، هم‌زمان با استقرار دولت کمونیستی و ورود نیروهای ارتش سرخ شوروی به این کشور، در سال ۱۳۵۸ شمسی (۱۹۷۹م)، عده زیادی از مردم افغانستان به ایران پناه آوردند. ایران با اتخاذ سیاست «درهای باز»^۱ تقریباً هیچ مانعی را برای ورود آن‌ها ایجاد نکرد و اتباع افغان، به راحتی در سراسر کشور سکنی گزیدند. این اقدام باعث شد جامعه افغان مقیم ایران از امکانات دولتی استفاده کند. اوضاع مالی و تحصیلی آن‌ها بهبود یافت و دختران و زنان افغان توانستند در اجتماع و مدارس حاضر شوند (Colville, 1997). دولت ایران در این زمان با ارائه کارت آبی^۲ به مهاجران توانست تا حدی حضور آن‌ها را مدیریت کند و امکان دسترسی مهاجران افغان را به خدمات درمانی، بهداشتی، آموزشی و اجتماعی فراهم آورد. این موج از پناهجویان افغان، در ایران ماندگار شدند. اکثریت نسل فعلی افغان‌های ساکن ایران، فرزندان این نسل هستند. سازمان بین‌المللی مهاجرت در گزارش‌های خود تأکید کرده است که بین سال‌های ۱۹۷۹ تا ۱۹۸۹م (۱۳۵۷ تا ۱۳۶۷ش یعنی شروع و پایان حمله شوروی به افغانستان)، حدود ۲ میلیون و ۷۰۰ هزار نفر افغانستانی وارد ایران شدند (Afghanistan Migration Profile, 2015: 30). در این مرحله و پیش از شروع جنگ داخلی در افغانستان، دولت ایران با اعطای کارت شناسایی^۳ به اتباع افغان و تشویق آن‌ها به بازگشت، توانست حدود ۱,۳ میلیون نفر از آن‌ها را به افغانستان بازگرداند اما این افراد در پی به قدرت رسیدن طالبان، مجدداً به ایران بازگشتند (Stigter, 2006: 110-114). موج بعدی مهاجرت اتباع افغان به ایران مربوط به دوره پس از سقوط کابل به دست گروه تروریستی طالبان در شهریور ۱۳۷۵ش (سپتامبر ۱۹۹۶م) است. بین سال‌های ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۴ش (۱۹۸۹ تا ۱۹۹۵م) موجی از اتباع افغان وارد ایران شدند. موج سوم، با روی کار

^۱ Open Door Policy

^۲ blue cards

^۳ registration card

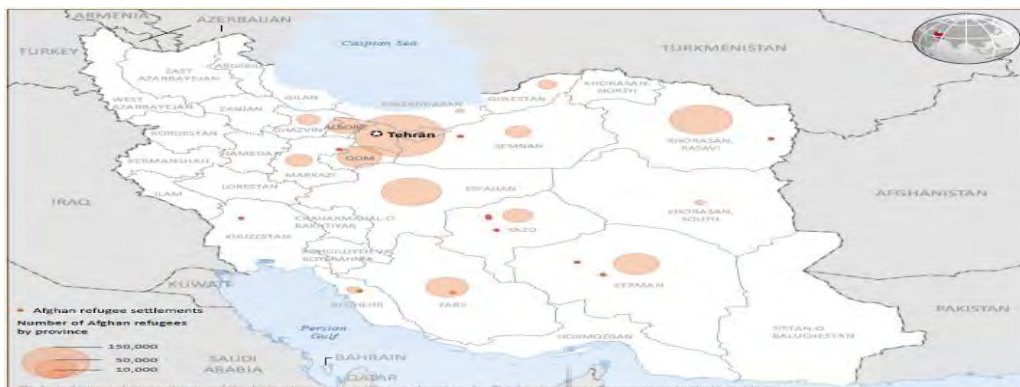
آمدن طالبان در افغانستان بین سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۱م و متعاقب آن با حمله آمریکا به این کشور آغاز شد (2: Pour Rohani & Pour Rohani, 2014). اتباع افغان حاضر در ایران، افرادی هستند که در پی هر سه موج مذکور، مجبور به ترک افغانستان شدند. پس از پایان حمله آمریکا به افغانستان و نابودی حکومت طالبان، حدود ۱,۶ میلیون نفر از پاکستان به افغانستان بازگشتند اما از آن جایی که شرایط زندگی در ایران برای اتباع افغان، بسیار بهتر از پاکستان بود، تنها حدود ۳۰۰ هزار نفر از پناهجویان افغان، ایران را ترک کردند (Afghanistan Migration Profile, 2015: 32). ایران در مقایسه با سایر کشورهای جهان، بیشترین تعداد پناهندگان افغان را در خود جای داده است. به دلیل دقیق نبودن آمار مهاجران ساکن ایران، پناهجویان در ایران به دو دسته ثبت شده و غیرثبت شده (قانونی و غیرقانونی) تقسیم می‌شوند. معمولاً در گزارش‌های سازمان ملل، تعداد افغان‌های غیرثبت شده در سیستم دولتی ایران، دو برابر افراد ثبت شده در نظر گرفته می‌شود. با توجه به آخرین سرشماری رسمی ایران، در سال ۱۳۹۵ش (۲۰۱۶م)، بیش از ۱,۵ میلیون تبعه افغان در ایران آمایش شده‌اند؛ لذا می‌توان نتیجه گرفت که در مجموع حدود ۳ میلیون افغانستانی در ایران زندگی می‌کنند. بیشترین محل حضور مهاجران، استان تهران است که میزبان بیش از ۵۰۰ هزار پناهجو است (Afghanistan Migration Profile, 2015: 61).

جدول ۱. جمعیت اتباع افغان در ایران

سال	جمعیت ایران	جمعیت اتباع افغان در ایران
۱۳۸۵	۶۸۹۰۱۱۵۴	۱۲۱۱۱۷۱
۱۳۹۰	۷۳۴۶۱۴۷۴	۱۴۵۲۵۱۳
۱۳۹۵	۷۸۱۶۶۸۲۲	۱۵۸۳۹۷۹

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ش

شکل ۱. پراکندگی جغرافیایی اتباع افغان در ایران

Source: UNHCR, Portfolio of Projects 2015-2016: 2

۲. خدمات دولت ایران به مهاجران افغانستانی

۱-۲. ستاد مشارکت در بازسازی افغانستان

با حمله آمریکا به افغانستان، به بهانه مبارزه با تروریسم و نابودی حکومت طالبان، دولت ایران با تشکیل ستاد افغانستان در وزارت امور خارجه و هماهنگی نهادهای کشوری و لشکری، برای هم‌افزایی روند کمک‌ها به افغانستان تلاش کرد. همچنین، به منظور سیاست‌گذاری، نظارت و هماهنگی در زمینه‌های مختلف، ستاد مشارکت در بازسازی افغانستان، به ریاست معاون اول رئیس جمهوری وقت، در پاییز سال ۱۳۸۰ش (۲۰۰۱م) با عضویت وزرای امور خارجه، اقتصاد، جهاد کشاورزی، کشور، رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، رئیس بانک مرکزی و دو تن از نمایندگان مجلس تشکیل شد و مسئولیت‌های ستاد در قالب پنج کارگروه تخصصی «اقتصادی، علمی-فرهنگی-آموزشی، سیاسی، بین‌الملل، تلفیق و هماهنگی» تقسیم شد. مسئولیت کارگروه‌های اقتصادی و تلفیق و هماهنگی به وزارت امور اقتصادی و دارایی و سایر کارگروه‌ها به معاونت‌های ذی‌ربط وزارت امور خارجه محول گردید. همچنین لایحه «مشارکت جمهوری اسلامی ایران در

کمک به بازسازی افغانستان» نیز به پیشنهاد وزارت امور اقتصادی در جلسه ۱۳ مرداد ۱۳۸۱ش (۲۰۰۲م) به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید.

این کارگروه‌ها، نزدیک به صد پروژه را در زمینه‌های اقتصادی، علمی-فرهنگی و آموزشی، سیاسی و بین‌المللی تعریف کردند که آمار و نحوه توزیع اعتبارات بین آن‌ها در یک دوره ۵ ساله در جدول شماره ۲ آمده است. بیشتر پروژه‌ها و اعتبارات تخصیصی به کارگروه اقتصادی که مسئولیت تأمین مالی زیرساخت‌ها، به‌ویژه در حوزه حمل و نقل و ارتباطات، مخابرات، برق و آب را به عهده داشت، اختصاص یافت. از آن‌جا که هدف اصلی کمک‌های جمهوری اسلامی ایران انجام پروژه‌های زیربنایی و زیرساختی در افغانستان در چارچوب رهیافت‌های فوق بود، بیشتر کمک‌های مربوطه، در کارگروه اقتصادی هزینه شد. در مجموع ۱۳ دستگاه قوه مجریه ۴۹ پروژه اقتصادی و زیربنایی را در افغانستان به اجرا گذاشتند.

جدول ۲. نام دستگاه‌ها و میزان هزینه

هزینه (میلیارد ریال)	تعداد طرح‌ها	نام دستگاه
۱۰۸۲	۸	راه و ترابری
۲۲۳,۳	۱۰	وزارت نیرو
۸۵	۱۸	جهاد کشاورزی
۶۶	۳	ارتباطات و فناوری اطلاعات
۱۰	۲	استانداری سیستان و بلوچستان
۲۹	۱	شهاب خودرو
۵,۵	۱	استانداری خراسان جنوبی
۶	۱	سازمان بهزیستی
۱	۱	هلال‌احمر

۵	۲	وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
۱	۱	منطقه آزاد چابهار
۴,۵	۱	شرکت خدمات ماشین‌های محاسب الکترونیکی

(عباسی و رنجبردار، ۱۳۹۰: ۲۱۶)

پروژه‌های کارگروه علمی-فرهنگی و آموزشی با انجام حدود ۳۰ طرح و مجموع اعتبارات دریافتی ۱۶۸/۵ میلیارد ریال، کارگروه بین‌الملل با انجام ۶ طرح و مجموع اعتبارات دریافتی ۲۰ میلیارد ریال و کارگروه سیاسی با انجام ۱۷ طرح، ۱۰۵ میلیارد ریال هزینه کردند (عباسی و رنجبردار، ۱۳۹۰: ۲۱۸-۲۱۶). در مجموع ۱۰۲ طرح کلان و عمده، در ۴ دسته اقتصادی، علمی-آموزشی، سیاسی و بین‌الملل در افغانستان انجام شد. مشروح این خدمات در جدول شماره ۳ قابل مشاهده است.

جدول ۳. نحوه توزیع اعتبارات بین کارگروه‌های چهارگانه

ستاد مشارکت در بازسازی افغانستان

کارگروه	کارگروه اقتصادی	کارگروه علمی، آموزشی و فرهنگی	کارگروه سیاسی	کارگروه بین‌الملل	هزینه دبیرخانه ستاد و کارگروه‌ها	جمع
اعتبار سال ۱۳۸۱	۲۷۴,۹۳۱	۳۵,۳۵۰	۳۶,۵۶۶	۱۵,۴۰۰	۱,۹۰۰	۳۶۴,۱۴۷
اعتبار سال ۱۳۸۲	۳۰۲,۵۹۹	۲۴,۵۹۰	۲۱,۹۶۰	۴,۰۵۰	۳,۱۱۰	۳۵۶,۳۰۹

خدمات ایران به پناهیجویان افغانستانی و بازتاب رسانه‌ای آن*۲۲۷

اعتبار سال ۱۳۸۳	۳۳۵,۵۰۴	۳۰,۰۵۰	۱۵,۴۷۲	-	۲,۵۴۰	۳۸۳,۵۶۶
اعتبار سال ۱۳۸۴	۲۱۴,۲۰۴	۲۹,۱۰۰	۱۳,۱۴۰	-	۳,۰۰۰	۲۵۹,۴۴۴
اعتبار سال ۱۳۸۵	۳۹۳,۶۴۰	۵۲,۲۷۶	۱۷,۶۰۰	-	۴,۶۸۰	۴۶۸,۱۹۶
جمع	۱۵۲۰,۸۷۸	۱۷۰,۹۴۲	۱۰۴,۷۳۸	۱۹,۴۵۰	۱۵,۲۳۰	۱۸۳۱,۶۶۲

(عباسی و رنجبردار، ۱۳۹۰: ۲۱۷)

۲-۲. کنفرانس‌ها و نهادهای بین‌المللی

در کنفرانس‌های بن آلمان (۲۰۰۱م)، توکیو (۲۰۰۲م)، برلین (۲۰۰۴م)، لندن (۲۰۰۶م) و پاریس (۲۰۰۸م) جامعه بین‌المللی تعهدات مالی مشخصی را در قبال کشور افغانستان پذیرفت. در کنفرانس توکیو، ایران پرداخت مبلغ ۵۶۰ میلیون دلار را در مدت ۵ سال متوالی (۲۰۰۶-۲۰۰۱)، در قالب کمک بلاعوض و نیز اختصاص اعتبار ویژه صادراتی به منظور صادرات کالا و خدمات به افغانستان را تعهد کرد (Co-chairs' Summary of Conclusions, TOKYO, 2002). مشروح میزان تعهدات دولت ایران در این کنفرانس‌ها در جدول شماره ۴ قابل مشاهده است. گفتنی است این کمک‌ها، در قالب‌های مختلفی مانند مبالغ نقدی، وام و اعتبار در اختیار افغانستان قرار گرفته است.

جدول ۴. کمک‌های دولت ایران طبق مصوبات کنفرانس‌های بین‌المللی

کنفرانس	تعهدات ایران (میلیون دلار)
توکیو (۲۰۰۲م)	۵۶۰
لندن (۲۰۰۶م)	۱۰۰

۳۵۰	پاریس (۲۰۰۸م)
-----	---------------

Source: (Abbasi, 2011: 174-177; Oskarsson, 2013: 1-3)

کشورهای مختلف جهان، نهادهای سازمان ملل و سازمان‌های مردم‌نهاد، کمک‌هایی برای خدمت‌رسانی بهتر به پناهجویان افغان در اختیار دولت ایران قرار داده‌اند. ژاپن، آلمان و نروژ، بیشترین کمک مالی را برای برنامه‌های مرتبط با پناهندگان افغان در اختیار ایران قرار می‌دهند (روزنامه دنیای اقتصاد، ۱ خرداد ۱۳۹۲). ارزش کمک‌های بشردوستانه اتحادیه اروپا در زمینه پناهجویان افغان به ایران در سال ۱۳۹۶ش (۲۰۱۶م) بالغ بر ۱۱ میلیون یورو بوده است (Eu Factsheet, April 2016).

جدول ۵. اهم هزینه دولت ایران برای پناهجویان افغان در سال ۱۳۹۳ش

مبلغ (سرانه به ازای هر نفر در سال، میلیون ریال)	شرح هزینه
۱۷۰	سرانه تحصیلی دانشجویان پزشکی
۱۸	سرانه تحصیلی دانش‌آموزان در مقاطع مختلف (به‌طور متوسط)
۲۰	سرانه تحصیلی دانشجویان مقطع کارشناسی
۴۰	سرانه تحصیلی دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد
۸۰	سرانه تحصیلی دانشجویان مقطع دکترای غیرپزشکی
۱۰	سرانه تحصیلی سوادآموزی
۱۲	سرانه تحصیلی آموزش فنی و حرفه‌ای
۶	سرانه هزینه‌های بهداشتی

(گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۴: ۲)

۲-۳. خدمات آموزشی

مهم‌ترین اتفاق در عرصه آموزشی برای مهاجران افغان، دستور تاریخی مقام معظم رهبری بود. ایشان در این دستور تاریخی صراحتاً تأکید کرده بودند که: «هیچ کودک افغانستانی، حتی مهاجرانی که به صورت غیرقانونی و بی‌مدرک در ایران حضور دارند، نباید از تحصیل بازمانند و همه آن‌ها باید در مدارس ایرانی ثبت نام شوند.»

در سال تحصیلی ۱۳۹۳-۱۳۹۲ش (۲۰۱۳-۲۰۱۴م)، بیش از ۳۱۰ هزار کودک افغان در ایران تحصیل کرده بودند که این رقم نشان‌دهنده رشد ۷ درصدی دسترسی کودکان افغان به مدارس ایران و حاکی از توجه ایران به آموزش مهاجران است (UNHCR Report, 2015: 4).

در سال تحصیلی ۱۳۹۴-۱۳۹۳ش (۲۰۱۴-۲۰۱۵م) نیز بیش از ۳۵۰ هزار دانش‌آموز افغان در مقاطع مختلف تحصیلی (۱۰۰۰ مدرسه با ۱۲ کلاس) مشغول به تحصیل بودند. برای این تعداد، دولت ایران در سال تحصیلی مذکور، حدود ۶۵۰۰ میلیارد ریال هزینه کرده است. در سال تحصیلی ۱۳۹۶-۱۳۹۵ش (۲۰۱۵-۲۰۱۶م) نیز، با در نظر گرفتن اجرای کامل فرمان مقام معظم رهبری، تعداد دانش‌آموزان افغان در ایران به بیش از ۴۰۰ هزار نفر رسید (گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۴: ۱۰). برنارد دوئل، نماینده کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل در ایران، به صراحت تأکید کرده که یکی از مهم‌ترین کمک‌های ایران به پناجویان، کمک‌های تحصیلی است (روزنامه دنیای اقتصاد، ۱ خرداد ۱۳۹۲).

با ابلاغ دستور مقام معظم رهبری، ثبت‌نام اتباع افغان، بیش از ۱۰ درصد افزایش یافت. ایران عملاً به همه اتباع افغان، اجازه تحصیل داده است. تخفیف در هزینه‌های تحصیل دانش‌آموزان نیازمند، خودداری از تفکیک دانش‌آموزان ایرانی از افغانستانی (خبرگزاری تسنیم، ۲۷ اردیبهشت ۱۳۹۴)، ساخت مدارس ایران-افغان در افغانستان، تهیه و تدوین کتب درسی، تدوین معیارهای آموزشی برای وزارت معارف افغانستان، انتقال تجارب

¹Bernard Doyle

آموزشی و تأمین سایر نیازهای وزارت معارف افغانستان (خبرگزاری پارس، ۲۱ آذر ۱۳۹۳) از جمله خدمات دولت ایران است. هزینه تحصیل دانش‌آموزان افغان در مدارس ایران در کل مبلغی در حدود ۵۰۰۰ میلیارد ریال برآورد شده است که کمیساریای عالی پناهندگان، تنها ۱۰۰ میلیارد ریال از این مبلغ را به کشور ایران پرداخته کرده است (خبرگزاری ایسنا، ۱۸ آذر ۱۳۹۳).

جدول ۶. تعداد اتباع افغانستان در مدارس ایران

سال‌های	ابتدایی	راهنمایی	متوسطه- پیش‌دانشگاهی	جمع
۹۰-۸۰	۱,۰۸۷,۱۵۵	۳۹۶,۸۲۴	۲۰۷,۷۲۴	۱,۶۹۱,۷۰۳
۹۱-۹۰	۱۵۷,۷۰۴	۷۰,۸۵۱	۴۸,۰۱۷	۲۷۶,۵۷۲
۹۲-۹۱	۲۰۳,۹۴۰	۵۵,۳۰۲	۵۰,۱۶۵	۳۰۹,۴۰۷
۹۳-۹۲	۲۰۴,۲۱۶	۵۶,۸۹۵	۵۱,۵۶۳	۳۱۲,۶۷۴
۹۴-۹۳	۲۲۵,۵۲۳	۶۵,۲۵۹	۶۰,۴۵۶	۳۵۱,۲۳۸
۹۵-۹۴	۲۳۵,۹۷۸	۷۱,۴۵۳	۶۴,۹۵۶	۳۷۲,۳۷۸
۹۶-۹۵	۲۶۰,۱۵۳	۷۳,۵۴۶	۶۶,۵۵۴	۴۰۰,۲۵۳

(گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۳: ۹۴)

در زمینه نهضت سوادآموزی نیز ایران آمار بسیار درخشانی از خود به جای گذاشته است. مقام معظم رهبری نیز که همواره ارزش خاصی برای آموزش مهاجران افغان قائل بوده‌اند، صراحتاً فرموده‌اند: «اگر مردم افغانستان بخواهند باسواد شوند، این تکلیف بر دوش «نهضت سوادآموزی» است» (پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری، ۶ دی ۱۳۸۶).

در مصوبه اسفند سال ۱۳۹۳ش (۲۰۱۴م) دولت ایران، سازمان نهضت سوادآموزی موظف شده است بخشی از اعتبارات خود را برای آموزش اتباع خارجی هزینه کند. ایران در سال‌های ۱۳۶۳ تا ۱۳۹۰ش (۱۹۸۴ تا ۲۰۱۱م) حدود ۱٫۸ میلیارد دلار برای آموزش اتباع خارجی، به‌ویژه مهاجران افغان، هزینه کرده است، در حالی که کمک‌های بین‌المللی برای سوادآموزی اتباع بیگانه به‌طور میانگین در سال‌های مذکور کمتر از ۵ درصد منابعی بوده که ایران اختصاص داده است (پایگاه اطلاع‌رسانی وزارت آموزش و پرورش، ۳ خرداد ۱۳۹۵).

از سال ۱۳۶۲ تا ۱۳۹۴ش (۱۹۸۳-۲۰۱۵م) بیش از ۶۶۰ هزار تبعه افغانستانی در ایران تحت آموزش قرار گرفتند و در حال حاضر نیز حدود ۴۰۰ هزار نفر از آن‌ها در حال آموزش و سوادآموزی هستند (گزارش اداره‌کل امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۴: ۶). سازمان نهضت سوادآموزی اعلام کرده است حدود ۱ میلیون و ۸۰۰ هزار نفر از ۳ میلیون تبعه افغان ساکن در ایران، بی‌سواد یا کم‌سواد هستند؛ لذا دولت ایران به‌طور جدی ارائه آموزش‌های ابتدایی به این افراد را در دستور کار قرار داده است. همچنین سازمان نهضت سوادآموزی در سال ۱۳۹۵ش (۲۰۱۶م) از رشد ۶۲ درصدی آموزش اتباع خارجی و همچنین از آمادگی خود برای سوادآموزی به ۱۳ هزار و ۵۰۰ نفر در سال تحصیلی ۱۳۹۵ش (۲۰۱۶م) خبر داد (باشگاه خبرنگاران جوان، ۱۸ خرداد ۱۳۹۵). در حوزه آموزش فنی و حرفه‌ای و توانمندسازی اتباع افغان برای ورود به بازار کار، کلاس‌های پناهیجویان در زمینه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از سال ۱۳۹۰ش (۲۰۱۱م) در رشته‌های مختلف جوشکاری، برق ساختمان، لوله‌کشی ساختمان، تعمیر خودرو، کامپیوتر، حسابداری، نقشه‌کشی، خیاطی و آرایشگری برگزار شده است و تا سال ۱۳۹۴ش (۲۰۱۵م)، تعداد نزدیک به ۱۰ هزار نفر در کلاس‌های مزبور شرکت نموده و گواهینامه دریافت کرده بودند (گزارش اداره‌کل امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۴: ۹). ساخت مراکز فنی و حرفه‌ای در افغانستان و برگزاری چندین دوره تربیت مربی فنی و حرفه‌ای در این کشور و ایران، از دیگر خدمات ارزنده ج.ا.ایران در این زمینه است

(پایگاه سازمان فنی و حرفه‌ای کشور، ۲۴ مرداد ۱۳۸۶؛ ۱۸ مرداد ۱۳۹۴، ۱۹ دی ۱۳۹۰، ۳۱ مرداد ۱۳۹۴؛ گزارش اداره کل اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۳: ۹۶).

۲-۴. خدمات ایران در زمینه آموزش عالی و حوزوی

با توجه به نقش دانشگاه و آموزش عالی در تربیت نیروی متخصص برای بازسازی افغانستان، دانشگاه‌های ایرانی با همراهی وزارت علوم ایران، همواره میزبان دانشجویان خارجی (بورسیه و غیربورسیه)، به‌ویژه اتباع کشورهای اسلامی، بوده‌اند. در این میان، دانشجویان افغان در اولویت پذیرش در ایران هستند. برخی از دانشجویان افغانستانی چه در ایران و چه در افغانستان، در تعدادی از دانشگاه‌های ایرانی تحصیل می‌کنند. چهار دانشگاه ایرانی با عنوان دانشگاه آزاد اسلامی، پیام نور، خوارزمی و جامعه المصطفی‌العالمیه در زمینه‌های آموزشی و پژوهشی در افغانستان مشغول فعالیت هستند. تعداد این دانشجویان از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۴ ش (۱۹۹۹-۲۰۱۵م)، در کل بالغ بر ۴۲ هزار نفر بوده است که در مقاطع کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا تحصیل کرده‌اند و یا هم اکنون مشغول به تحصیل هستند (گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۴: ۸). ارسال کتب، تجهیزات کمک آموزشی کامل و روزآمد، همکاری گسترده در برگزاری آزمون سراسری دانشگاه‌های افغانستان، اعطای فرصت مطالعاتی به اعضای هیئت علمی و اعطای بورسیه تحصیلی به دانشجویان افغانستانی در مقاطع مختلف، از دیگر خدمات ایران است (گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۳: ۱۰۲).

جدول ۷. تعداد دانشجویان افغان در ایران

سال تحصیلی	کاردانی	کارشناسی	ارشد	دکتری	جمع
۸۶-۵۸	۲۷۶	۱۰۹۲۰	۱۱۲۴۰	۱۴۱۰	۲۳۸۴۶
۸۷-۸۶	۱۰۴	۱۴۸۶	۶۴۳	۷۷	۲۳۱۰

خدمات ایران به پناجویان افغانستانی و بازتاب رسانه‌ای آن* ۲۳۳

۲۵۴۱	۳۰	۸۲۸	۱۵۵۹	۱۲۴	۸۸-۸۷
۲۵۸۷	۵۱	۸۸۲	۱۴۰۶	۲۴۸	۸۹-۸۸
۲۵۰۶	۵۵	۸۱۳	۱۳۷۴	۲۶۴	۹۰-۸۹
۲۳۸۰	۷۳	۸۴۸	۱۲۱۰	۲۴۹	۹۱-۹۰
۲۲۶۹	۱۱۳	۸۶۵	۱۰۷۸	۲۱۴	۹۲-۹۱
۳۸۴۳۹	۱۸۰۸	۱۶۱۱۹	۱۹۰۳۳	۱۴۷۹	جمع

(گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۳: ۱۰۴)

ایران در قالب جامعه المصطفی العالمیه به امر آموزش دینی اتباع افغان و تربیت طلبه‌های افغانستانی نیز همت گمارده است. نمایندگی جامعه المصطفی العالمیه در افغانستان در مهر ۱۳۹۰ش (۲۰۱۱م) افتتاح شد (تارنمای رسمی نمایندگی جامعه المصطفی العالمیه در افغانستان، ۱۳۹۵). نمایندگی جامعه المصطفی العالمیه در افغانستان نیز به منظور بالا بردن سطح علمی قرآنی طلاب و اهتمام هر چه بیشتر آن‌ها به فراگیری علوم قرآنی، چندین دوره آموزش تجوید، قرائت و تربیت مربی قرآن برگزار نموده است (پایگاه خبری جامعه المصطفی العالمیه، ۱۳۹۵). شمس الرحمن فروتن، نماینده وزارت معارف افغانستان در سفارت این کشور در ایران، می‌گوید که در سال تحصیلی ۱۳۹۶ - ۱۳۹۵ش (۲۰۱۶-۲۰۱۷م) نیز حدود ۳۰۰۰ طلبه افغان در حوزه‌های علمیه ایران حضور داشته‌اند (مصاحبه با شمس الرحمن فروتن، نماینده وزارت معارف افغانستان در سفارت افغانستان در ایران، ۲ آبان ۱۳۹۵).

جدول ۸. تعداد طلبه‌های افغان در ایران به تفکیک سال و مقطع تحصیلی

سال تحصیلی	سطح ۴	سطح ۵	جمع
۸۶-۵۸	۱۸۵۶۴	۹۸	۱۸۶۶۲
۸۷-۸۶	۵۲۳	۷	۵۳۰
۸۸-۸۷	۵۵۴	۷	۵۶۱

۵۵۴	۷	۵۴۷	۸۹-۸۸
۵۵۲	۷	۵۴۵	۹۰-۸۹
۴۵۳	۷	۴۴۶	۹۱-۹۰
۴۵۶	۷	۴۴۹	۹۲-۹۱
۲۱۷۶۸	۱۴۰	۲۱۶۲۸	جمع

(گزارش اداره کل امور اتباع و مهاجران خارجی وزارت کشور، ۱۳۹۳: ۱۰۴)

۲-۵. خدمات بهداشتی، درمانی، بهزیستی و توانبخشی

ایران به اذعان مقامات اروپایی، همه اتباع مجاز (ثبت شده) افغانستانی را همانند شهروندان خود تحت پوشش بیمه پزشکی قرار داده است (European Commission, 2016: 1-). وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان بهزیستی تاکنون خدمات مختلفی را رایگان به اتباع افغان ساکن ایران ارائه کرده‌اند. همکاری دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی ایران با دولت افغانستان، از سال ۱۳۹۴ش (۲۰۱۵م) در حوزه آموزش دانشجویان، اجرای طرح‌های توانبخشی مبتنی بر سی‌بی‌آر^۱ برای معلولین افغان و ارائه خدمات لازم در افغانستان، آغاز شده است (سایت دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، ۵ شهریور ۱۳۹۴). در توانمندسازی معلولان نیز تعدادی از دانشجویان افغان برای مقطع کارشناسی ارشد در مؤسسه آموزش عالی بهزیستی پذیرش خواهند شد (تارنمای افغانستان خانه همه ما، ۲۵ شهریور ۱۳۹۴).

هلال احمر ایران نیز از طریق اداره کل عملیات و برنامه‌های بشردوستانه در زمینه جست‌وجوی مفقودین و بازیوند خانواده‌ها، ارائه خدمات بهداشتی و درمانی (ایجاد درمانگاه در شهرهای زرنج، سرپل و قندهار، اعزام گروه‌های سیار پزشکی و ارسال دارو و کمک‌های امدادی و ارسال اقلام غذایی به افغانستان) فعالیت می‌کند (مصاحبه با مسئولان اداره کل) عملیات و برنامه‌های بشردوستانه جمعیت هلال احمر (جمهوری

¹ Community-based rehabilitation, programs for the disabled

اسلامی ایران، ۸ آبان ۱۳۹۵). انعقاد تفاهم همکاری بین جمعیت‌های ملی هلال احمر ایران و افغانستان در سال ۱۳۹۱ش (۲۰۱۲م) در زمینه مدیریت سوانح، توان‌افزایی و آموزش، تبادل تجارب و مشاوره در زمینه جذب منابع و استفاده مطلوب از آنها، راه‌اندازی و اداره مراکز سلامت هلال احمر ایران در افغانستان، تأمین و ارسال دارو و تجهیزات پزشکی مورد نیاز مراکز سلامت جمعیت در کشور افغانستان، همکاری و تبادل تجارب علمی و دانش فنی در زمینه امور دارویی و پزشکی از طریق برگزاری سمینارهای آموزشی در ایران و افغانستان و تبادل هیئت‌های نمایندگی در سطوح مختلف از جمله خدمات ایران به افغانستان است. مدت اعتبار این تفاهم‌نامه از زمان امضاء، ۱۰ سال است و با موافقت طرفین به مدت ۵ سال دیگر قابل تمدید است (تارنمای جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، ۲۷ تیر ۱۳۹۱). در مجموع سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۴ش (۲۰۰۵-۲۰۱۵م)، اقلام ارسال شده به افغانستان بالغ بر ۴۵۰ تن و به ارزش ۲۵ میلیارد ریال، معادل ۱,۸۰۰,۰۰۰ دلار بوده است (مصاحبه نگارنده با مسئولان اداره کل عملیات و برنامه‌های بشردوستانه جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران، ۸ آبان ۱۳۹۵).

۲-۶. خدمات ایران در امور عمرانی

احداث چندین دهنه پل، کیلومترها جاده و راه‌های متعدد روستایی، شهری و بین‌شهری، همکاری در ساخت راه‌آهن در ولایات مختلف، برق‌رسانی به روستاها و شهرها، احداث خطوط و ایستگاه‌های انتقال برق، انتقال، نصب و راه‌اندازی توربین، مکانیزاسیون صدور قبوض برق شهر کابل و برگزاری دوره آموزشی برای کارکنان فنی برق افغانستان در ایران، بازسازی مرکز تحقیقات آب و محیط زیست افغانستان، تجهیز ۱۰ مرکز هواشناسی، بازسازی قنوات در ولایات مختلف افغانستان و طرح‌های انتقال آب به ولایات مختلف، برگزاری دوره آموزشی حفظ نباتات و کشاورزی، احداث پست‌های دامپزشکی، بازسازی و تجهیز مرکز زنبورداری کشوری افغانستان، ایجاد و تجهیز بخش ماشین‌آلات تعاونی زراعتی و احداث و تکمیل مرکز مکانیزه کشاورزی در ولایات مختلف، ساخت گمرک و

پاسگاه‌های مرزی و ارائه تجهیزات ورزشی و احداث زمین ورزشی از خدمات ایران در حوزه‌های راه‌سازی، برق، کشاورزی، آبرسانی و گمرک است.^(۱)

۷-۲. کمک‌های کمیته امداد امام خمینی (ره) به مددجویان افغانستانی با خروج نیروهای شوروی از افغانستان و استقرار حکومت مجاهدان افغان، کمیته امداد امام خمینی (ره)، حسب دستور مقام معظم رهبری، برای استقرار ۲ نمایندگی اصلی و فرعی در کابل در سال ۱۳۷۱ش (۱۹۹۲م)، یک نمایندگی در مزار شریف در سال ۱۳۷۲ش (۱۹۹۳م)، یک نمایندگی در بامیان در سال ۱۳۷۳ش (۱۹۹۴م) و نیز یک نمایندگی دیگر در یکاولنگ در بامیان در سال ۱۳۷۴ش (۱۹۹۵م) اقدام نمود.^(۲) متأسفانه با استمرار جنگ داخلی در این کشور به دلیل بروز مشکل در دسترسی به کمیته امداد کابل، این واحد در نیمه دوم سال ۱۳۷۵ش (۱۹۹۶م) تعطیل شد ولی به دلیل مشکلات اقتصادی بسیار شدید افغانستان و بالا بودن تعداد نیازمندان در این کشور، در پایان همان سال ۱۳۷۵ش، دو نمایندگی دیگر به نام‌های پل خمیری و پنجاب در این کشور آغاز به کار کردند و تا مردادماه سال ۱۳۷۷ش (۱۹۹۸م) به فعالیت خود ادامه دادند. با ادامه اشغالگری طالبان در مناطق شمالی افغانستان، از تابستان همان سال، تمام فعالیت‌های امداد رسانی این نهاد در افغانستان متوقف گردید اما با نابودی حکومت طالبان و با توجه به نیازمندی شدید مردم افغانستان، فعالیت کمیته امداد در دی ماه سال ۱۳۸۰ش (۲۰۰۱م) در شهر کابل و در سال ۱۳۸۱ش (۲۰۰۲م) در شهرهای هرات و نیمروز (زرنج)، از سرگرفته شد (تارنمای کمیته امداد امام خمینی، ۱۳۸۹).

جدول ۹. شرح خدمات کمیته امداد در افغانستان

شرح خدمات	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۳۹۰	۱۳۹۱	۱۳۹۲
تعداد مددجویان	۳۱۹۳۴	۲۶۸۰۸	۲۶۸۰۷	۲۷۸۱۴	۲۷۰۴۹	۱۳۲۱۶

خدمات ایران به پناهیجویان افغانستانی و بازتاب رسانه‌ای آن*۲۳۷

۲۲۴۳۷	۱۸۶۳	-	-	۳۰۰۳۵ دلار	۲۶۹۶۷ دلار	خدمات درمانی
نفر	نفر			هزینه شده است	هزینه شده است	
۹۰۷۳	۹۳۸۲	۱۵۷۰۹	۱۰۸۷۱	۱۰۰۸۸	۹۷۷۹	خدمات فرهنگی (نفر)
۲۰۵	۱۹۵	۱۰۱	۱۵۱	۶۴۲	۸۶۲	وام‌های خودکفایی (خانوار)
۴۴	۲۲	۲۹	۲۹	۳۹	۴۸	وام‌های قرض الحسنه (خانوار)
۱۴۲	۱۱۷	۱۴۱	۱۰۷	۱۹ کارگاه (۳۰۲۸ نفر)	۳۶ کارگاه (۲۵۳۰ نفر)	آموزش فنی
کارگاه ۳۷۶۵) (نفر)	کارگاه ۳۳۰۳) (نفر)	کارگاه ۲۷۶۵) (نفر)	کارگاه ۲۱۵۲) (نفر)			
۹۳۹۱	۱۵۸۷۹	۱۶۰۰۴	۱۷۴۵۴	۱۳۱۱۱	۱۹۱۶۲	تعداد ایتام مورد حمایت
۵۳۵۱۹	۵۰۵۶۱	۶۲۵۴۸	۶۵۰۲۰	۱۴۹۷۴۴	۸۴۳۵۵	درآمدهای اختصاصی (دلار)

۳. مواضع رسانه‌های معاند و احزاب مخالف ایران و تلاش برای بزرگ‌نمایی مسائل و مشکلات مهاجران افغان

مهاجران افغان در جذب به ایران، به دلیل ماهیت همسایگی و قرابت فرهنگی، زبانی و دینی مردم دو کشور، در مقایسه با جذب آن‌ها به کشورهای اروپایی، با مشکلات کمتری مواجه بوده‌اند. اگر اتباع افغان مشکلاتی نیز داشته‌اند، ایجاد مشکل و مانع برای زندگی آن‌ها، سیاست رسمی ایران نبوده است اما سیاست رسانه‌ها و احزاب مخالف ایران، بزرگ‌نمایی و برجسته‌سازی مشکلات و کمبودهای مهاجران در ایران و پرهیز از پوشش خدمات دولت و ملت ایران به اتباع افغانستانی ساکن در ایران بوده است.

۳-۱. بی.بی.سی فارسی

با توجه به نقش تاریخی انگلستان در جدایی افغانستان از ایران و سیاست رسمی و تفرقه‌انگیز این کشور و رسانه‌های آن، بی.بی.سی فارسی مهم‌ترین رسانه معاند روابط حسنه ایران و افغانستان محسوب می‌شود. این شبکه کمبودهای مردم افغانستان در ایران را بزرگ‌نمایی می‌کند و آن‌ها را سیاست رسمی دولت ایران جلوه می‌دهد و تلاش دارد در مناسبت‌های خاص، ضمن تفرقه‌انگیزی، جامعه افغانستان را به دولت و ملت ایران بدبین کند.

موضوعاتی مانند حضور داوطلبانه پناهجویان افغان در سوریه به عنوان مدافع حرم و یا قتل ستایش قریشی از جمله مواردی بوده است که بی.بی.سی در آن حقایق را معکوس نشان داده است. مستند «مدافعان اسد» با کینه‌توزی، رزمندگان افغانستانی لشکر فاطمیون را به اصطلاح مزدورانی توصیف می‌کند که با زور و در قبال پول و یا وعده اقامت و کسب تابعیت ایران، چاره‌ای جز حضور در سوریه ندارند. تحریک مهاجران و ایجاد واکنش در میان اتباع افغانستان، با تمرکز بر کاستی‌ها و مشکلات زندگی پناهجویان افغان در ایران و القای سیاسی و عمدی بودن رفتارهای غلط و زننده برخی شهروندان، در

دستور کار بی.بی.سی فارسی قرار دارد. در حالی که اکثر مشکلات زندگی افغان‌ها در ایران یا ناشی از برخی مشکلات و کاستی‌های اجتماعی در ایران است و یا مصادیقی نادر را در برمی‌گیرد و هر دو این موارد در هر جامعه انسانی چه غربی و چه شرقی طبیعتاً روی می‌دهد (مشرق‌نیوز، اردیبهشت ۱۳۹۵). تلاش‌های بی.بی.سی برای وارونه‌نمایی حضور داوطلبانه افغانستانی‌ها در جبهه مقاومت در راستای تفرقه‌افکنی آن و تضعیف جبهه مقاومت قابل ارزیابی است. حال آنکه تبلیغات معکوس بی.بی.سی نتوانست از حضور مؤثر رزمندگان افغان در نابودی داعش در سوریه و عراق بکاهد چراکه آنان بر مبنای اعتقادات دینی و مصالح امت اسلامی برای مبارزه و مقابله با گروه تروریستی-تکفیری داعش در محل نبرد حضور داشتند نه آنگونه که بی.بی.سی ادعا می‌کند.

۲-۳. احزاب افغانستان

افغانستان تعداد بسیار زیادی حزب ثبت شده دارد اما تعداد احزاب فعال آن، محدود است. دو حزب مهم که در اغلب اوقات مواضع ضد ایرانی اتخاذ می‌کنند، عبارتند از حزب جنبش اسلامی و حزب اسلامی حکمتیار. حزب جنبش ملی اسلامی افغانستان که در سال ۱۳۷۱ش (۱۹۹۲م) به رهبری ژنرال عبدالرشید دوستم تأسیس شده است، یک سازمان سیاسی و نظامی است و به طور خلاصه جنبش خوانده می‌شود. بیشتر اعضای این حزب را ازبک‌ها و ترکمن‌های شمال افغانستان تشکیل می‌دهند. حزب جنبش ملی اسلامی افغانستان برای مدت طولانی، بخش‌های وسیعی از شمال افغانستان به مرکزیت مزار شریف را در کنترل خود داشت. این حزب در موارد متعدد مواضع ضد ایرانی اتخاذ و از طریق دو شبکه تلویزیونی خود به نام تلویزیون آینه و آرزو، آن‌ها را منتشر کرده است (مصاحبه با حسام رضوی، ۲۷ مهر ۱۳۹۵).

¹ Abdul Rashid Dostum

حزب اسلامی حکمتیار، دیگر حزب مشهور مخالف ایران است. (۳) این حزب در واقع یک سازمان سیاسی - نظامی در افغانستان است که در سال ۱۳۹۷ش (۱۹۷۷م) به رهبری «گلبدین حکمتیار» تأسیس و دو سال بعد با انشعاب برخی از اعضای حزب به رهبری یونس خالص، به دو شاخه اصلی تقسیم شد. حزب اصلی به نام حزب اسلامی گلبدین حکمتیار و جریان تحت رهبری یونس خالص نیز به عنوان حزب اسلامی خالص شناخته می‌شوند. سایت شهادت (۴) که منعکس‌کننده مواضع این حزب و رهبر آن است نیز درباره ایران اخباری جهت‌دار پخش می‌کند.

۳-۳. شبکه‌های تلویزیونی، روزنامه‌ها و سایت‌ها

سایتی به نام شبکه اطلاع‌رسانی افغانستان از جمله سایت‌هایی است که به طور مرتب به مسائل پناهجویان می‌پردازد و سعی در بزرگنمایی مسائل افغان‌ها در ایران دارد. سایتی به نام «اطلاعات روز» نیز گزارش‌هایی با سوگیری منفی در مورد ایران و رویکرد دولت ایران به اتباع افغانستانی منتشر می‌کند.

تلویزیون طلوع که توسط سعد محسنی (تاجر پشتون افغانستانی ساکن استرالیا) تأسیس شده و به دلیل برنامه‌های مبتذل، مورد انتقاد جامعه مذهبی افغانستان قرار گرفته است، از ایران به دلیل آنچه دخالت در امور داخلی افغانستان و بدرفتاری با مهاجران می‌خواند، انتقاد می‌کند. این تلویزیون چندین بار مدعی شده است دولت ایران به اجبار، جوانان افغانستانی را برای جنگ با داعش، به سوریه اعزام می‌کند. این تلویزیون، از سوی دولت آمریکا، حمایت مالی می‌شود. تلویزیون «لمیر» نیز از محصولات کمپانی رسانه‌ای سعد

¹ Gulbuddin Hekmatyar

² <http://www.afghanpaper.com/>

برای نمونه بنگرید به: <http://yon.ir/6hW3>

⁴ <http://www.etilaatroz.com/>

محسنی است که یک‌بار فیلم موهن ۳۰۰ را با ترجمه پشتو پخش کرد (پایگاه خبری تحلیلی تابناک، ۲۸ فروردین ۱۳۸۹).

تلویزیون «امروز» از دیگر شبکه‌های خصوصی افغانستان است که پخش آن در ۱۳۸۹ش (۲۰۱۰م) و به دلیل پخش برنامه‌های خاص، به دستور حامد کرزی، رئیس‌جمهوری وقت افغانستان، توقیف گردید. کرزی تلویحاً این رسانه را متهم به خیانت نمود. این تلویزیون، برنامه‌هایی علیه ایران پخش کرده بود. نجیب‌الله کابلی، رئیس تلویزیون «امروز» و عضو مجلس نمایندگان افغانستان، ادعا کرد که موضع‌گیری‌های او در مخالفت با ایران دلیل اصلی صدور دستور تعطیلی شبکه امروز بوده است. وی در کابل چندین تظاهرات علیه ایران، در اعتراض به آنچه بدرفتاری ایران با پناهجویان افغان می‌خواند، سازمان‌دهی کرده بود (سایت بی.بی.سی فارسی، ۵ مرداد ۱۳۸۹).

روزنامه ۸ صبح نیز در اغلب اوقات مواضعی ضدایرانی اتخاذ می‌کند، خدمات دولت ایران به پناهجویان را بسیار ناقص پوشش می‌دهد و مشکلات اتباع افغانستانی را در ایران بزرگنمایی می‌کند. این روزنامه از سوی سفارت آمریکا تأمین مالی می‌شود (مصاحبه با حسام رضوی، ۲۷ مهر ۱۳۹۵). همچنین آژانس خبری پژواک اعلی‌رغم آنکه سعی می‌کند خود را مستقل و بی‌طرف نشان دهد، بارها در تارنمای خود، تظاهرات ضد ایرانی را پوشش داده است. پایگاه خبری رصد نیز مدعی است حضور لشکر فاطمیون در سوریه، مصداق دخالت ایران در امور داخلی آن کشور و افغانستان است. این پایگاه خبری موضوع «اعزام افغان‌ها به سوریه به بهانه پول، اقامت و تابعیت» را در خط خبری خود پررنگ کرده است.

به طور کلی مواضع رسانه‌های منتقد و مخالف ایران نشان داده است اکثر آن‌ها به کشورهای خارجی و به‌ویژه آمریکا وابسته هستند و از طرف آن‌ها تأمین مالی می‌شوند. به همین دلیل کوچک‌ترین کاستی و خطا را بزرگنمایی می‌کنند و با برساخت رسانه‌ای،

¹ Pajhwok Afghan News

² <http://www.rasad.af/>

تصویری غلط و خشن از دولت ایران، تلاش دارند بین دو کشور و دو ملت اختلاف ایجاد نمایند اما دولت افغانستان و سازمان‌های بین‌المللی، به‌ویژه سازمان ملل، از خدمات ایران قدردانی کرده و در حل مشکلات، رویکرد همکاری سازنده را در پیش گرفته‌اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادهای رسانه‌ای

حجم خدمات ایران به دولت و مهاجران افغانستان که قطعاً با توجه به محدودیت‌های مالی ایران در زمان‌های مختلف و تعداد چند میلیونی پناهیجویان در ایران، بی‌نظیر است، باید در رسانه‌های برون‌مرزی بیش از پیش برجسته و تبیین شود. لازم است به‌طور منطقی و واقع‌بینانه، مسائل پناهیجویان و سهم دولت ایران در تأمین نیازهای آن‌ها پوشش داده شود و شرایط افغانستان و اتباع آن از زمان حمله شوروی، سیل مهاجران وارد شده به ایران و خدمات جمهوری اسلامی در دوران جنگ تحمیلی تبیین گردد. همچنین ضروری است رسانه‌های برون‌مرزی از اتخاذ رویکرد سیاه و سفید به مهاجران و مسائل آن‌ها پرهیز کنند، کمبودها و برخی خطاهای موردی را صادقانه پوشش دهند و در بازنمایی آن‌ها به عنوان اشکالات غیر سیستماتیک بکوشند. در برنامه‌های برون‌مرزی، باید به تکامل و سیر تطور خدمات ایران به افغانستان و مهاجرین به درستی اشاره شود؛ به عنوان مثال، بهبود وضعیت آموزشی مهاجرین از تحصیل خانگی به مدارس مخصوص و در نهایت حضور آن‌ها در مدارس ایرانی و دانشگاه‌ها و کسب مدارج علمی در طول چند نسل، می‌تواند نشان‌دهنده بررسی منطقی مسائل مهاجرین در ساختار سیاسی و تصمیم‌گیری ایران باشد که با رویکرد حل مشکل و مسأله و نه ایجاد بحران، انجام شده است. بررسی اعطای تابعیت به فرزندان حاصل از ازدواج زنان ایرانی با مهاجرین افغان، اعطای بورسیه‌های بیشتر در رشته‌های مهم‌تر که برای سازندگی افغانستان لازم هستند و همکاری در آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، نشان می‌دهد ایران «قصد» دارد شرایط زندگی مهاجرین و ارائه خدمات به مردم افغانستان را مورد بازبینی مداوم و موشکافانه قرار دهد تا مهاجرین

و مردم، متحمل حداقل زحمت شده و در ایران و افغانستان، زندگی راحت‌تری داشته باشند. بر خلاف تبلیغات جهت‌دار رسانه‌های عربی و غربی، خطا، برخورد زننده و غلط برخی نهادها و ماموران جزئی، سیاست رسمی دولت ایران نیست.

مورد مهم دیگری که باید به طور جدی در رسانه‌های برون‌مرزی پوشش داده شود، توزیع جغرافیایی خدمات ایران در افغانستان است؛ بر خلاف جنجال‌های خبری و رسانه‌ای، ایران فارغ از قومیت و مذهب، به همه مردم افغانستان در همه مناطق این کشور کمک کرده است و خدمات امدادسانی، بهداشتی، مالی، عمرانی و درمانی را منحصر به شیعیان یا گروه‌های سیاسی همسو با تهران نکرده است. این امر، در مورد مهاجرین نیز صدق می‌کند و همه اقوام و مذاهب گوناگون افغانستان، در ایران مورد احترام هستند. خشتی کردن خط تبلیغاتی «اجبار ایران برای حضور مهاجرین در سوریه در قبال اعطای تابعیت حق اقامت و پرداخت پول»، از طریق تبیین ماهیت بحران در سوریه و تاکید بر حضور داوطلبانه آن‌ها، از دیگر مواردی است که باید در رسانه‌های برون‌مرزی به ویژه پشتو و دری و عرب زبان، مورد توجه واقع شود.

به نظر می‌رسد با توجه به تمرکز بیشتر سیاست خارجی و دیپلماسی عمومی ایران بر مسئله هسته‌ای و بحران‌های غرب آسیا، در سال‌های اخیر از حوزه شبه قاره، به طور عام و افغانستان، به طور خاص، غفلت شده است. به همین دلیل شاهد اثرگذاری سیاست‌های رسانه‌ای گروه‌ها و کشورهای معاند در زمینه ایجاد تفرقه میان دو ملت هستیم که بعضاً به برپایی تظاهراتی علیه ایران در افغانستان انجامیده است در حالی که حجم گسترده خدمات ایران به مهاجرین افغان نشان می‌دهد که برخی از محدودیت‌ها، هیچ‌گاه سیاست رسمی دولت ایران نبوده و این امر، مورد اذعان مقامات دولت افغانستان و سازمان‌های بین‌المللی نیز قرار گرفته است اما مشاهده می‌شود که کوچک‌ترین کمبود و مسئله‌ای در مورد مهاجران، با برجسته‌سازی خبری و پوشش گسترده رسانه‌ای، در صدر اخبار قرار می‌گیرد و زمینه حمله تبلیغاتی به ایران به اتهام نقض حقوق بشر و بی‌توجهی به پناهیجویان،

فراهم می‌شود. برای پاسخ‌گویی منطقی به این هیجده‌ها، پیشنهادهای زیر می‌تواند مورد توجه رسانه‌های برون‌مرزی قرار بگیرد:

- پوشش گسترده‌ی محورهای همچون «سکونت افغان‌ها در بافت شهری و روستایی ایران و عدم هدایت آن‌ها به کمپ‌های مخصوص، برخلاف پاکستان و کشورهای اروپایی»، «میزبانی ۴ دهه‌ای ملت ایران از بیش از ۳ میلیون مهاجر افغان در شرایط جنگ، سازندگی و تحریم»، «حمایت از مجاهدان افغان هم‌زمان با جنگ تحمیلی»، «ناکافی بودن حمایت‌های بین‌المللی و دولت‌ها از ایران در خدمت‌رسانی به پناهجویان»، «قدردانی مسئولان افغان، سازمان ملل و سایر نهادهای ذی‌ربط از ایران به دلیل میزبانی از پناهجویان»، «حمایت ایران از سازمان‌های مردم‌نهاد افغان در ایران و افغانستان»، «شرایط تحصیلی دانش‌آموزان افغان در ایران پس از صدور دستور رهبر معظم انقلاب»، «نقش ایران در بازسازی افغانستان از طریق ارائه کمک و همچنین اعطای وام، ارسال تجهیزات و خدمات عمرانی و آموزش فنی و حرفه‌ای به جوانان افغان»، «مقایسه شرایط زندگی و رفاه مهاجران با امکانات کشور افغانستان» و نشان دادن «شرایط دشوار پناهجویان در کشورهای اروپایی و ترکیه» در بخش‌های مختلف خبری، از طریق ساخت مستندها و تهیه برنامه‌های مرتبط رادیویی و تلویزیونی در حوزه برون‌مرزی؛

- تهیه برنامه‌هایی با قالب‌های متنوع به‌ویژه خبری، گزارش، گفت‌وگو محور و پخش مستندهای مختلف از زندگی مهاجران افغانستانی که در ایران (در رشته‌های مختلف مهندسی، فنی حرفه‌ای، توانبخشی، پزشکی، ادبی، هنری، مطالعات دینی و حوزه‌های علمیه) تحصیل کرده‌اند و هم‌اکنون در ایران، سایر کشورهای جهان و یا در افغانستان مشغول به کار هستند. موفقیت‌ها و پتانسیل عظیم آن‌ها در بازسازی افغانستان تبیین شود.

- تهیه گزارش و مستند از خدمات مختلف عمرانی، فرهنگی، آموزشی، درمانی، امدادی و اقتصادی ایران به مهاجران و مردم ساکن افغانستان؛

- ساخت مستندهایی از زندگی شهدای افغانستانی دفاع مقدس و مدافع حرم و خدمات دولت ایران، بنیاد شهید، آستان قدس رضوی به خانواده‌های آن‌ها و مستندسازی حضور داوطلبان آن‌ها در جبهه نبرد؛
- تبیین نقش نیروی کار مهاجران در سازندگی کشور ایران؛
- ساخت مستند از وضعیت زندگی پناهجویان در اروپا، روسیه، پاکستان، ترکیه و مقایسه آن با ایران؛
- تأکید بر این موضوع که در دوران تجاوز شوروی به افغانستان، با وجود این که شوروی خواستار حمایت ایران از اقدام نظامی مسکو در افغانستان در قبال حمایت شوروی از تهران در برابر عراق بود، ایران این امر را خلاف اصول دینی خود دانست و هرگز این معامله را انجام نداد. تهران علرغم تحریم‌ها و محدودیت‌های ناشی از جنگ تحمیلی رژیم بعث عراق علیه ایران، در آن مقطع نیز خدمات خود به آوارگان و پناه جویان افغان را متوقف نکرد.

منابع

منابع فارسی

کتاب و مقالات

- انتظاری، حسین (۱۳۸۹)، «وضعیت اشتغال حقوق پناهندگان در ایران و مقایسه آن با مقررات بین‌المللی». پایان‌نامه برای کسب درجه کارشناسی ارشد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
- عباسی، ابراهیم و رنجبردار، مجید (۱۳۹۰)، «کمک‌های مالی ایران به افغانستان: اهداف و آثار اقتصادی آن»، فصلنامه روابط خارجی، سال سوم، شماره سوم، پاییز، ۲۲۹-۱۹۵.

- فیاضی، محمد (۱۳۸۱)، «مسئله پناهندگان در ایران بعد از انقلاب اسلامی و همکاری سازمان‌های بین‌المللی»، پایان‌نامه برای کسب درجه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه پیام نور، مرکز تهران.
- وزارت کشور، اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی (اردیبهشت ۱۳۹۳)، «بخشی از خدمات جمهوری اسلامی ایران به پناهندگان افغانستانی طی سی و سه سال گذشته»، تهیه‌شده در دفتر آموزش، پژوهش و ارتباطات.
- وزارت کشور، اداره کل امور اتباع و مهاجرین خارجی (مهر ۱۳۹۴)، «نگاهی اجمالی به خدمات جمهوری اسلامی ایران به پناهندگان».

مصاحبه

- مصاحبه نگارنده با حسام رضوی (فعال رسانه‌ای در حوزه افغانستان) (۲۲ مهر ۱۳۹۵)، «مسئله مهاجرین افغانستانی و رسانه‌ها»، دفتر خبرگزاری تسنیم.
- مصاحبه نگارنده با شمس‌الرحمن فروتن (نماینده وزارت معارف افغانستان در سفارت جمهوری اسلامی افغانستان در جمهوری اسلامی ایران) (۲ آبان ۱۳۹۵)، «وضعیت تحصیلی مهاجرین در ایران»، سفارت افغانستان.
- مصاحبه نگارنده با مسئولان اداره کل عملیات و برنامه‌های بشردوستانه جمعیت هلال‌احمر جمهوری اسلامی ایران (۸ آبان ۱۳۹۵)، «بررسی کمک‌های امدادی و درمانی ایران به مهاجرین و مردم افغانستان»، ساختمان مرکزی جمعیت هلال احمر ایران.

سایت

- باشگاه خبرنگاران جوان (۱۸ خرداد ۱۳۹۵)، «رشد ۶۲ درصدی آموزش اتباع خارجی»، قابل دسترس در: <http://www.yjc.ir/fa/print/5640549>

- بی.بی.سی فارسی (۵ مرداد ۱۳۸۹)، «دولت افغانستان یک تلویزیون خصوصی را تعطیل کرد»، قابل دسترس در:

http://www.bbc.com/persian/afghanistan/2010/07/100727_k01_af_tv_ban.shtml

- پایگاه خبری تحلیلی تابناک (۲۸ فروردین ۱۳۸۹)، «پخش فیلم ضد ایرانی از یک شبکه افغانی»، قابل دسترس در: <http://www.tabnak.ir/fa/print/93923>

- تارنمای سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور (۳۱ مرداد ۱۳۹۴)، «اتباع افغانی آموزش‌های مهارتی را فرامی‌گیرند»، قابل دسترس در:

<http://www.irantvto.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=1&pageid=155&newsview=46906>

- سایت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور (۱۸ مرداد ۱۳۹۴)، «برگزاری دوره‌های مهارت فنی و حرفه‌ای ویژه خواهران در ولایت فراه»، قابل دسترس در:

<http://www.irantvto.ir/index.aspx?siteid=1&pageid=638&newsview=46420>

- سایت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور (۱۹ دی ۱۳۹۰)، «برگزاری مراسم پایان دوره آموزش جوشکاری اتباع کشور افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://www.irantvto.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=1&pageid=640&newsview=21787>

- سایت سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور (۲۴ مرداد ۱۳۸۶)، «شروع دوره‌های آموزش فنی و حرفه‌ای در مرکز زرنج افغانستان توسط اداره کل سیستان و بلوچستان»، قابل دسترس در:

<http://www.irantvto.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=1&pageid=204&newsview=5665>

- تارنمای جامعه المصطفی‌العالمیه (۵ تیر ۱۳۹۵)، «برگزاری دوره‌های قرآن در ولایت بامیان افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://www.miu.ac.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=23&pageid=19126&newsview=75248>

- تارنمای رسمی جامعه المصطفی‌العالمیه (۱۳۹۵)، «معرفی مرکز»، قابل دسترس در:

<http://miu.ac.ir/?siteid=1&pageid=140>

- تارنمای خبری تحلیلی مشرق (۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۵)، «بی‌بی‌سی فارسی به دنبال عصبی کردن جامعه ایران و افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/5hFB>

- تارنمای رسمی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی (۵ شهریور ۱۳۹۴)، «زمینه‌های همکاری دانشگاه علوم بهزیستی با دولت افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://www.uswr.ac.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=1&pageid=10073&newsview=7162>

- تارنمای رسمی نمایندگی جامعه المصطفی العالمیه در افغانستان (۱۳۹۵)، «معرفی مرکز کابل»، قابل دسترس در:

<http://afghanistan.miu.ac.ir/index.aspx?siteid=44&fkeyid=&siteid=44&pageid=35314&newsview=43300>

- تارنمای اطلاع‌رسانی جمعیت هلال احمر جمهوری اسلامی ایران (۲۷ تیر ۱۳۹۱)، «تفاهم‌نامه بین جمعیت هلال احمر ایران و افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://rcs.ir/?fkeyid=&siteid=1&pageid=195&newsview=7515>

- تارنمای رسمی روابط عمومی وزارت آموزش و پرورش (۳ خرداد ۱۳۹۵)، «بیش از ۶۸۰ هزار نفر از اتباع خارجی تحت پوشش سوادآموزی قرار گرفته اند»، قابل دسترس در:

<http://www.medu.ir/portal/home.php?ocode=100010876&block=news&id=125770>

- تارنمای کمیته امداد امام خمینی (ره) (۱۳۸۷)، «گزارش عملکرد سال ۱۳۸۷ در افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/YHAY>

- تارنمای کمیته امداد امام خمینی (ره) (۱۳۸۸)، «گزارش عملکرد سال ۱۳۸۸ در افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/6vgI>

- تارنمای کمیته امداد امام خمینی (ره) (۱۳۸۹)، «حمایت از محرومان افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/HRFo>

- تارنمای کمیته امداد امام خمینی (ره) (۱۳۸۹)، «گزارش عملکرد سال ۱۳۸۹ در افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/isEI>

- تارنمای کمیته امداد امام خمینی (ره) (۱۳۹۰)، «گزارش عملکرد سال ۱۳۹۰ در افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/xB5N>

- تارنمای کمیته امداد امام خمینی (ره) (۱۳۹۱)، «گزارش عملکرد سال ۱۳۹۱ در افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/hFbY>

- تارنمای کمیته امداد امام خمینی (ره) (۱۳۹۲)، «گزارش عملکرد سال ۱۳۹۲ در افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/j991>

- خبرگزاری ایسنا (۱۸ آذر ۱۳۹۳)، «هزینه ۵۰۰ میلیاردی تحصیل دانش آموزان افغان در ایران»، قابل دسترس در:

<http://www.isna.ir/news/93091811154>

- خبرگزاری پارس (۲۱ آذر ۱۳۹۳)، «توافق‌های علمی ایران و افغانستان»، قابل دسترس در:

<http://www.parsnews.com/fa/tiny/news-248154>

- خبرگزاری تسنیم (۲۷ اردیبهشت ۱۳۹۴)، «یک دستور تاریخی از رهبر انقلاب»، قابل دسترس در:

<http://tn.ai/741883>

روزنامه دنیای اقتصاد (۱ خرداد ۱۳۹۲)، «مصاحبه با برنارد دویل»، شماره ۲۹۲۵، قابل دسترس

در: <http://www.magiran.com/npview.asp?ID=273618>

- مرکز آمار ایران (۱۳۸۵)، «سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/HpH09>

- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)، «سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰»، قابل دسترس در:

<http://yon.ir/HpH09>

- مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)، «سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵»، قابل دسترس در:
<http://yon.ir/HpH09>

English references

- Abbasi, Ebrahim (2011), Iran and the Reconstruction of Afghanistan , **Iranian Review of Foreign Affairs**, Vol. 2, No. 3, Fall.
- Colville, Rupert (1997), Afghanistan: the unending crisis , available at: <http://www.unhcr.org/uk/publications/refugeemag/3b680fbfc/refugees-magazine-issue-108-afghanistan-unending-crisis-biggest-caseload.html>
- Humanitarian Aid and Civil Protection of European Commission (2016), **ECHO Factsheet –Afghanistan– September**
- Humanitarian Aid and Civil Protection of European Commission (2016), **ECHO Factsheet – Iran – April**
- **International Organization for Migration** (2011), Key Migration Terms , available at: <http://www.iom.int/key-migration-terms>
- **International Organization for Migration** (2015), Afghanistan Migration Profile , available at: <http://yon.ir/VZh9>
- **Ministry of Foreign Affairs of Japan** (2002), Co-chairs' Summary of Conclusions the International Conference on Reconstruction Assistance to Afghanistan , available at: http://www.mofa.go.jp/region/middle_e/afghanistan/min0201/
- Oskarsson, Katerina (2013), The Role of Iran in Afghanistan s Reconstruction & Development, **civil-military fusion centre**.
- Pour Rohani, Sarah and Pour Rohani, Sima (2014), Afghan Immigrants in Iran and Citizenship , **Journal of Public Administration and Governance**, Vol. 4, No. 4.
- Stigter, E (2006), Afghan migratory strategies - An assessment of repatriation and sustainable return in response to the convention plus **Refugee Survey Quarterly**, Vol 25, No 2: 109-122.
- **United Nations High Commissioner for Refugees Report** (2015), reaking the cycle: education and the future for afghan refugees.